

УДК 261.7

Ф. В. Стрижачук
старший науковий співробітник Центру дослідження релігії
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

КОГЕРЕНТНА КОНЦЕПЦІЯ БОГА У ФІЛОСОФСЬКОМУ ТЕЇЗМІ РІЧАРДА СВІНБЕРНА

На початку ХХІ-го ст. філософський теїзм доволі несподівано дістав нове обґрунтування через інструментарій аналітичної філософії релігії. Особливе значення в зазначеному напрямі має доробок Річарда Свінберна, праці якого маловідомі та маловивчені в нашому контексті. Російською мовою перекладена книга Річарда Свінберна «Існування Бога», в якій розглядається проблема зла. 6–9 червня 2005 р. в Інституті філософії Російської академії наук пройшла російсько-англо-американська конференція на тему «Проблема зла і теодицеї», а 2006 р. вийшов однойменний збірник матеріалів конференції, який також містить доповідь Річарда Свінберна на тему «Вимоги до задовільної теодицеї». Проте всеохоплюючого дослідження й аналізу теїстичної концепції Р. Свінберна у вітчизняній науці не проводилося.

Метою статті є розгляд когерентної концепції Р. Свінберна в загальному контексті його теології та філософії релігії.

Сучасний видатний теолог і філософ Р. Свінберн називає себе теїстом і свою філософію релігії – теїзмом. Він дає дуже просте визначення теїзму: «Той, хто вірить, що існує Бог» [10, с. 1]. Можливо найбільш повне визначення ми знаходимо на сторінках книги «Когерентність теїзму»: Бог – це «істота, яка є особистістю без тіла (дух), всюди присутня, творець і хранитель всесвіту, вільний агент, може робити все (всемогутній), знає все, абсолютно добрий, є джерелом морального обов'язку, незмінний, вічний, є необхідною істотою, святий і достойний поклоніння» [10, с. 2]. Християни, мусульмани й іудаїсти вірять у вищеописаного Бога і тому є теїстами [12, с. 151].

Р. Свінберн вважає, що філософський теїзм має бути обґрунтований у два етапи. Спочатку варто надати концепцію Бога і продемонструвати її внутрішню послідовність і несуперечливість, а потім довести, що існування такого Бога є значною мірою ймовірним. На першому етапі не порушується питання про істинність висловлювання «Бог існує». На цьому етапі варто з'ясувати, яке значення має висловлювання «Бог існує» і чи є воно когерентним. Якщо когерентність концепції Бога буде доведена, то це стане підставою для того, щоб порушувати питання про істинність висловлювання «Бог існує». Отже, у статті ми розглядаємо як Р. Свінберн відповідає на питання «Чи є когерентним висловлювання «Бог існує»?

Речення, що входять у визначення поняття «Бог», як от «Бог існує», «Бог є істота», «Бог є особистістю без тіла», «Бог всемогутній», «Бог всезнаючий», «Бог є абсолютно добрий», «Бог є джерелом моральних норм» тощо Р. Свінберн називає віроповчальними реченнями (*creedal sentences*) і твердить, що вони є когерентними [10, с. 29]. Деякі філософи релігії вважають, що віроповчальні речення не є твердженнями, і не описують дійсність, тобто не можуть вважатися істинними чи хибними. Вони висловлюють наміри жити в певний спосіб, або висловлюють відношення, що схвалюють означений спосіб життя [4, с. 43]. Р. Свінберн погоджується, що віроповчальні речення можуть мати таку конотацію, але він наполягає на тому, що вони також є твердженнями про факти. Твердження також можуть бути когерентними і некогерентними. Когерентними є такі твердження, які можуть бути істинними, а також інші твердження, які виводяться з них, і також можуть бути істинними. Когерентне твердження може бути хибним, але є сенс припускати, що воно може бути істинним. І навпаки, коли твердження є некогерентним, то немає сенсу припускати, що воно є істинним. Р. Свінберн вважає, що богослов'я може користуватися двома типами мови, щоб передавати певні значення. У богослов'ї слова можуть мати таке саме значення, як і в звичайній мові, а також богослов'я може

надавати словам нового значення. Згідно з першим типом мови за Р. Свінберном, богослов може говорити про Бога, використовуючи звичайну мову. Згідно з другим типом мови, богослов говорить про Бога, вживаючи слова в аналогічному значенні, тобто в подібному до звичайного значенні, але певною мірою відмінному від звичайного [10, с. 51–52]. Але навіть коли богослов'я вживає слова в їх звичайному значенні, властивості, які вони описують (наприклад, сила, доброта), можуть містити незвичні комбінації. Р. Свінберн зауважує, що таке використання мови характерно не тільки для богослов'я, але також для науки [10, с. 53]. Отже, вживання слів у звичайній мові вимагає подібності значення, але не абсолютної тотожності.

Концепція контингентного Бога у Р. Свінберна містить нижчезазначене визначення Бога. Бог вічно існує, Він є всюди присутній Дух, абсолютно вільний Творець всесвіту, всемогутній, всезнаючий, абсолютно добрий і є джерелом моральних обов'язків [10, с. 99]. Р. Свінберн наполягає на тому, що приведена концепція Бога може бути пояснена лише за використанням звичайної мови, тобто словами в їх звичайному значенні. Крім того, Р. Свінберн доводить, що концепція контингентного Бога є когерентною.

Базовим і елементарним твердженням про Бога Р. Свінберн вважає таке: «Існує всюдиприсутній Дух». Цей вислів означає, що Бог є особою без тіла і присутньою всюди [10, с. 102]. Аналізуючи концепцію особи, Р. Свінберн звертається до концептуального аналізу П. Стросона [3, с. 98–131]. П. Стросон під час аналізу концепції особи розрізняє М-предикати і Р-предикати. М-предикати описують матеріальні (тілесні) властивості, а Р-предикати описують стан свідомості. Прот, Р-предикати притаманні також тваринам. Тому П. Свінберн додає, що особи користуються мовою, щоб повідомляти свої приватні думки. Особи можуть формувати теорії, що виходять за межі безпосередніх спостережень, і спроможні на моральні судження. Вони також можуть мати «бажання другого порядку». Останні є бажаннями щось не бажати, наприклад, бажати не бажати їсти або пити, або бажати не ненавидіти когось, якщо насправді є ненависть до когось [10, с. 103]. Далі Р. Свінберн твердить, що можливе існування особи, яка не володіє М-предикатами, а їй притаманні лише Р-предикати. Особу, що володіє лише Р-предикатами, можна вважати духом.

Щоб пояснити, що означає бути духом, тобто бути особою, що не має тіла, Р. Свінберн, посилаючись на статтю Джонатана Харісона «Втілення розуму, або яка користь мати тіло», надає п'ять ознак особи, яка має тіло [5, с. 33–55]. Перша ознака – будь-які порушення в тілі конкретної особи викликають болі, свербіння, поколювання тощо. Друга ознака – особа відчуває себе в конкретному тілі, відчуває голод, позицію своїх кінцівок тощо. Третя ознака – особа може безпосередньо рухати органами свого тіла. Четверта ознака – особа сприймає світ навколо себе зі свого тіла і узнає про речі навколо через вплив, які спричиняють речі на її тіло. П'ята ознака – думки і почуття особи перебувають під впливом некогнітивних подій в її тілі, наприклад, вживання алкоголю впливає на почуття і мислення [10, с. 104–105]. Далі Р. Свінберн запрошує читачів до мисленого експерименту – уявити собі властивості, якими має володіти особа, що не має тіла і володіє іншими атрибутами Бога. Очевидно, що невітлена особа не буде володіти першою і п'ятою ознаками. Порушення і некогнітивні події в будь-якому тілі не спричиняють болі у невітленої особи і не впливають на її мислення та почуття. Невтілена особа також не відчуває себе в тілі. Якщо говорити про третю ознаку, то Бог як невітлена особа, а також володіючи атри-

бутом «всемогутній», може рухати будь-яким предметом безпосередньо, тоді як таке може робити втілена особа лише з допомогою свого тіла. Щодо четвертої ознаки Р. Свінберн говорить, що Бог бачить світ не з «одного місця» і йому не потрібно отримувати інформацію про ділянки всесвіту опосередковано. Він також не робить висновки на основі доступної інформації, тому що Богу безпосередньо доступна вся інформація про всі речі [10, с. 106]. Пітер ван Інваген твердить, що він не може собі уявити невітлену особу [13, с. 668–672], але, імовірно, йдеться про логічну можливість такої особи, її несуперечливу дескрипцію, а не про можливість уяви окремої людини.

Представивши когерентність концепції всюдиприсутнього Духа, Р. Свінберн робить наступний крок і показує, що всюдиприсутній Дух також є сувереним Творцем всесвіту. Теїст вірить, що Бог є творцем усього, що існує. Перше обмеження, яке накладається на поняття «все, що існує» полягає в тому, що воно не охоплює самого Бога [10, с. 129]. Бог не створив себе. Р. Свінберн вважає некогерентною ідею, що Бог є причиною свого існування. У Бога немає причини. Бог є творцем усього, «крім самого себе і того, що безпосередньо спричиняється існуванням Бога» [10, с. 130]. Р. Свінберн також вважає, що теїст не буде стверджувати, що Бог є творцем логічно необхідного. Наприклад, числа, концепції, логічні відношення існують не так само, як зірки, планети, столи, люди і тварини. Останні є логічно контингентні та їхнє існування не є необхідним, вони створенні Богом. Математичні сутності, концепції та логічні відношення є логічно необхідними, тому не є результатом творчої діяльності будь-якого творця [10, с. 130]. Отже, Бог є творцем всього, крім себе і логічно необхідних сутностей.

Р. Свінберн не наполягає на тому, що логічно контингентні речі були безпосередньо створенні Богом. Люди створюють меблі, машини, будівлі і багато різних речей. Під впливом сонця, дощу та створенням інших умов виростають рослини тощо. Бог є творцем усіх контингентних речей, тому що Він є творцем початків, витоків буття. Бог спричиняє або дозволяє їхнє буття. Бог не тільки ініціює буття речей, Він також підтримує їхнє існування, тому може бути названий творцем і хранителем всесвіту. Проте Р. Свінберн не вважає, що варто наполягати на тому, що всесвіт був створений у певний час у минулому. Теїзм допускає дві інтерпретації способу творення всесвіту: світ має початок у часі і світ є вічним [11, с. 268]. Р. Свінберн зазначає, що Тома Аквінський допускав вічність світу, але водночас наполягав на думці, що світ має творця [9, с. 169–189]. «Бог є творцем усіх контингентних речей», насамперед, матеріального космосу, тобто всіх речей, що просторово співвіднесені із землею. «Світ контингентних речей» також може охоплювати ангелів, демонів, невітлених духів та інші світи, проте Р. Свінберн не вважає за необхідне вводити названі сутності у філософський теїзм.

У контексті аналізу концепції Бога як творця Р. Свінберн також досліджує концепцію «свободи волі» в Бога. Бог робить все, що сам вирішив робити, ніщо не змушує Його щось робити. Вільні дії Бога не є випадковими, вони є вільними в тому сенсі, що вони вчиняються Богом із наміром. У Бога є певні цілі для таких дій і ними Він хоче досягнути певних результатів. Дії людей перебувають під впливом багатьох чинників, які вони не можуть контролювати. Стан тіла людей, наприклад, голод, спрага, втома, збудженість, впливають на рішення, які приймають люди. Бог не перебуває під впливом таких чинників, на Нього взагалі нічого не впливає зовні. Такого типу особистість Р. Свінберн називає «абсолютно вільною особою» [10, с. 148]. Кожна особа для того, щоб діяти вільно, мусить мати певні цілі та діяти цілеспрямовано. Цілі, які обирає особа, є певним благом для неї, інакше вона б не обирала їх. Бог теж, щоб діяти, вільно вибирає цілі, які є благом. Бог не ставить цілі, які не є благом. Зазначена обставина накладає певні обмеження на сферу можливих цілей Бога, але це обмеження не є фізичним, воно є логічним [10, с. 150]. Абсолютно вільна особа ніколи не вчинить дію, яку вона оцінює як таку, від якої варто утриматись.

Теїстична концепція Бога традиційно містить атрибут «всемогутність». Бог є всемогутнім, що, на перший погляд, означає, що Бог спроможний вчинити будь-яку дію. Але, як зауважує Едвард Верінга, «теїсти звичайно поспішають додати, що є багато речей, які Бог не може вчинити» [14, с. 12]. Р. Свінберн також вважає, що для того, щоб атрибут «всемогутній» мав конкретне значення і був когерентний, він потребує введення певних обмежень. Перше обмеження, яке визнає більшість теїстів – всемогутня особа не може робити щось логічно неможливе. І це не тому, що всемогутній особі не вистачає сили чи якогось вміння, а тому що логічно неможлива дія не є дією взагалі [10, с. 153]. Наприклад, речення «зобразити круглий трикутник» є некогерентним і не описує нічого, що може бути зроблено.

Р. Свінберн також вводить часовий фактор в аналіз поняття «всемогутність». Всемогутня особа може здійснити логічно можливу взагалі і логічно можливу для неї дію лише в часі теперішньому і майбутньому. Всемогутня особа не може змінити будь-яку подію в минулому, тому що це означало б, що певна подія відбулася і не відбулася одночасно, що є логічно суперечливим [10, с. 155].

Як було вже розглянуто, Р. Свінберн вважає, що абсолютно вільна особа не буде робити щось таке, що не є благом, тобто в неї є моральні підстави утриматися від такої дії. Теїст вірить, що Бог не може чинити морально погані вчинки. Аргументуючи таку тезу, Р. Свінберн посилається на Тому Аквінського, який писав: «Оскільки Бог діє по своїй волі, Він не може робити того, чого не може хотіти» [1, с. 97]. Це означає, що об'єктом Божественної волі може бути лише благо. Отже Бог не може грішити. Чинити гріх є логічно можливою дією для інших істот, але Бог не може робити щось таке, що буде суперечити Його природі [10, с. 164].

Аналізуючи когерентність концепції всемогутності, Р. Свінберн так само, як і інші сучасні філософи релігії, розглядає відомий «парадокс каменя» [6, с. 221–223]. Р. Свінберн ретельно поетапно аналізує рішення «парадоксу каменя» і врешті-решт пропонує таке рішення: «Всемогутня особа має здатність зробити себе не всемогутньою, проте цю здатність вона може застосувати або не застосувати. Особа може залишатись всемогутньою завжди, тому що вона ніколи не творитиме каменів, що не зможе підняти, сили, що не зможе протистояти, або всесвіту, що не зможе контролювати» [10, с. 161].

Бог є всезнаючим – це також традиційне переконання теїста. Всезнаюча особа знає все, але так само, як і атрибут «всемогутність», атрибут «всезнання» вимагає уточнення. Р. Свінберн вже на початковому етапі дослідження такої концепції відносить «всезнання» особи *P* до певного часу *t*, та дає йому таке визначення – «знання всіх істинних пропозицій» [10, с. 167].

Р. Свінберн, на відміну від класичних теїстів, до концепції «всезнання Бога» вводить обмеження на знання майбутнього – передбачення. Теїзм і християнське богослов'я традиційно притримувалися позиції, що Бог знає майбутнє [7, с. 251]. Але віруючі та богослови вже перших століть християнської ери стикалися з дилемою передбачення Бога і свободою волі людини [15, с. 3]. Р. Свінберн теж вважає несумісність між всезнанням Бога і свободою людини [10, с. 173]. Традиційно теїсти не бажали відмовлятися ні від «всезнання Бога», ні від «свободи волі» людини. Р. Свінберн вважає, що вичерпне знання майбутнього, як його традиційно розуміють, є логічно неможливим. Твердження про майбутнє не є істинними або хибними, і тому до знання всезнаючої особи, яка знає всі істинні твердження, не входить знання майбутнього. Неможливість знання майбутнього зумовлена рішеннями вільних осіб. Вільними особами є люди, а також Бог. Таке розуміння всезнання робить його сумісним із свободою волі людей і Бога [8, с. 229]. Бог є абсолютно вільною особою і тому не володіє вичерпним знанням того, що Він буде робити в майбутньому: «Минуле є об'єктом Його знання, а майбутнє – об'єктом Його контролю» [10, с. 181]. Особа, яка володіла б вичерпним знанням майбутнього, не була б абсолютно вільною особою.

Теїстичні релігії – іудаїзм, іслам, християнство – сповідають, що Бог є абсолютно добрим. Теїстичні релігії та філософські теології часто розвивають теологію абсолютно досконалої істоти [2, с. 27–34]. У теології абсолютної істоти абсолютна доброта або моральна досконалість є невід’ємним атрибутом Бога. У філософському теїзмі Р. Свінберна абсолютна доброта Бога не є первинним, вихідним атрибутом. Навпаки, абсолютно вільна особа, яка ще володіє «всезнанням», обов’язково є абсолютно доброю [10, с. 188]. У теїзмі Р. Свінберна абсолютна свобода Бога і Його всезнання є контингентними атрибутами. У Р. Свінберна це означає: «Якщо Він (Бог) існує, то це лише трапилося, що Він володіє цими якостями, це щасливий випадок» [10, с. 4]. Але якщо Бог уже володіє всезнанням, то Він знає, яка дія є найкращою. І якщо Бог є абсолютно вільним, то на Нього не впливають нерациональні чинники. Він лише розглядає раціональні підстави, і тому Він робить вибір на користь найкращої дії, якщо така можлива [10, с. 188]. Отже, поєднання всезнання і абсолютної свободи створює абсолютну доброту Бога.

Другою важливою рисою теїзму є те, що Бог є джерелом морального обов’язку. Якщо Бог щось заповідає, воно стає моральним обов’язком людини. Певні дії людини є обов’язковими, або навпаки, є неправильними, залежно від того, чи вони заповідані чи заборонені в проголошеній волі Бога.

У зв’язку з ідеєю про моральний обов’язок людини перед Богом теїзм стикається з дилемою Евтіфрона: «Певні дії є обов’язковими, тому що їх заповідає Бог, чи Бог заповідає їх, тому що вони є обов’язковими самі собою?» [10, с. 209]. Коли теїст схиляється до думки, що суверенний Бог заповідає певні дії і тому вони стають обов’язковими, то опонент може запитати: «Якби Бог наказав знущання над дітьми чи геноцид, то ці дії стали б моральними?» . А коли теїст схиляється до протилежної думки – Бог заповідає певні дії, тому що вони є добрими самі собою, а інші забороняє, тому що вони є неправильними самі собою, то теїст приймає ідею, яка є досить незручною для нього. Виходить, що Бог не може створити обов’язкові дії, а це вводить певне обмеження для Бога. Р. Свінберн не вважає це обмеженням, тому що Бог не чинить логічно неможливого. Знущання над дітьми або геноцид є моральним злом і Бог не може зробити їх добром [10, с. 210–211]. Отже, Бог заповідає людям чинити те, що є добром саме собою. Наступне питання, яке постає перед теїстами: чому Бог має право давати заповіді людям? Р. Свінберн вважає за моральну аксіому правило «бути вдячним своїм доброчинцям». Наприклад, діти повинні бути вдячні своїм батькам і, як наслідок, вони мають бути слухняними. Бог є найбільшим доброчинцем щодо людей. Він створив нас *ex nihilo*, і обдарував нас іншими благами, і тому Він має право давати нам моральні приписи [10, с. 213]. Проте так само, як батьки мають певні обмеження у своїх правах вєлти дітям, так і в Бога є певні обмеження щодо того, що Він заповідає людям. Бог є набагато більшим доброчинцем стосовно людей, ніж будь-хто інший, тому слухняність Йому є дуже важливою.

Бог є творцем усіх речей. Якщо Бог існує зараз, то це означає, що Він мав існувати до існування будь-якої створеної речі. Проте теїсти вважають, що Бог не лише існує так само довго, як будь яка створена річ, але Бог завжди існував, існує і буде завжди існувати. Р. Свінберн вважає, що ідея того, що Бог існував вічно в минулому, є когерентною. Якщо Бог існує зараз, то буде несуперечливим припустити, що Він існував у будь-який інший час у минулому, і наскільки далеко в минуле не проникати, досягнути початку Його існування неможливо [10, с. 218]. Отже, Бог існував вічно в минулому. Якщо Бог вічно існував у минулому, немає причин твердити, що Він не буде існувати в майбутньому. Р. Свінберн пише: «Ми можемо безперечно помислити істоту, яка зараз існує і буде існувати в будь-який час у майбутньому» [10, с. 218]. Бог ніколи не припинить Свого існування. А істота, що існувала завжди в минулому і буде існувати завжди в майбутньому, є вічною істотою.

До доктрини теїзму про вічність Бога примикає доктрина про незмінність Бога. Бог є незмінним, Він не може змінюватись. Доктрина про незмінність Бога може приймати дві форми, які Р. Свінберн називає слабкою і сильною [10, с. 219]. Незмінність Бога у слабкій формі означає, що Божа природа і Божий характер не змінюються. Деякі теїсти вважають, що Бог не змінюється взагалі. Таке розуміння незмінності Бога називається сильною формою незмінності. Р. Свінберн дотримується концепції слабкої форми незмінності. Він аргументує, що абсолютно вільна особа, яка є всезнаючою, обов’язково буде абсолютно доброю. Якщо Бог завжди абсолютно вільний і всезнаючий, Він також завжди абсолютно добрий. Отже, Божий характер ніколи не змінюється. Р. Свінберн вважає, що для когерентності теїзму достатньо концепції слабкої форми незмінності.

Концепція сильної форми незмінності Бога звичайно поєднана з концепцією про позачасове буття Бога. Концепція позачасового існування Бога була характерна для богослов’я більшості християнських теїстів, але Р. Свінберн вважає її некогерентною. У концепції позачасового існування Бога, усі Божі дії, які в часі розміщені в певній послідовності, витлумачуються як такі, що існують одночасно. Вихід з Єгипту, падіння Вавилону, народження Христа, другий прихід Христа і всі інші події існують для Бога одночасно. Р. Свінберн вважає, що таке описання Божих дій є некогерентним. І лише якщо вважати, що це описання зроблено мовою аналогії, то можна говорити про його когерентність описання. Але використання аналогії робить мову про Бога неясною, а коли аналогія використовується часто, то мова взагалі втрачає значення [10, с. 229]. Божа діяльність в історії також не може бути описана когерентно, якщо дотримуватись концепції сильної форми незмінності Бога. Бог, описаний у Старому Завіті, в якому беруть початки уявлення про Бога в іудаїзмі, ісламі та християнстві, постійно взаємодіє з людьми, прислухається до людей, говорить із людьми, діє в історії, – не є незмінним в сильному розумінні такої концепції [10, с. 219]. Р. Свінберн дійшов висновку, що концепція цілковитої незмінності Бога і концепція позачасового існування є зайвими догмами. Теїст легко може обійтися без них і уникнути всіх труднощів, що виникають через них. Теїсту достатньо вірити, що Бог є незмінним у слабкій формі і що Він є вічним у часі, тобто існував завжди і завжди буде існувати.

Дослідивши кожен окремий атрибут контингентного Бога, Р. Свінберн дійшов загального висновку. «Буде когерентно допускати, що існує вічний всюдиприсутній дух, абсолютно вільний, творець всесвіту, всемогутній, всезнаючий, абсолютно добрий і джерело моральних обов’язків» [10, с. 241]. Такого Бога Р. Свінберн називає «особистісною основою буття» і доводить, що існує лише один Бог, посилюючись на принцип простоти гіпотези. Р. Свінберн нагадує, що терміни, які описують контингентного Бога, і аргументи на користь когерентності тверджень про Бога, використовують слова в їхньому звичайному значенні. В описанні контингентного Бога не використовується аналогія. Те, що вищеописаний Бог є контингентний означає, що Його існування не є необхідним. Якщо Він існує, то це лише трапилося, що Він існує. Також випадковим є те, що Він володіє цими атрибутами. Бог міг не існувати, або не володіти такими атрибутами.

Висновки. У статті була розглянута концепцію контингентного Бога Р. Свінберна, який вибудовує та обґрунтовує філософський теїзм у два етапи. Спочатку він представляє концепцію Бога і демонструє її внутрішню послідовність і несуперечливість, а потім, на другому етапі, доводить, що існування такого Бога є більш імовірним, ніж Його неіснування. Саме перший етап був представлений і досліджений у нашій статті. На цьому етапі Р. Свінберн з’ясовує, яке значення має висловлювання «Бог існує» і чи є воно когерентним, тобто внутрішньо несуперечливим, і детально аналізується концепція Бога теїзму. Представляючи концепцію контингентного Бога, Р. Свінберн аналізує такі твердження про Бога: всюдиприсутній дух, суверенний творець всесві-

ту, всемогутній, всезнаючий, абсолютно благий, джерело моральних обов'язків, вічний, незмінний. У кінцевому підсумку Р. Свінберн доходить висновку, що названі твердження про Бога, які входять у визначення Бога, є когерентними, тому можуть бути також істинними, і Бог з такими атрибутами є можливою сутністю.

Література

1. Аквинский Ф. Сумма против язычников : кн. 2. / Ф. Аквинский ; перевод Т. Бородай – Москва : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2004. – 584 с.
2. Морис Т. Наша идея Бога: введение в философское богословие / Т. Морис. – Москва : ББИ, 2011. – 201 с.
3. Стросон П.Ф. Индивиды. Опыт дескриптивной метафизики / Питер Фредерик Стросон. – Калининград : Изд-во РГУ им. И. Канта, 2009. – 328 с.
4. Braithwaite R. An Empiricist's View Of The Nature Of Religious Belief / Richard Bevan Braithwaite. – Cambridge : Cambridge University Press, 1955. – 340 p.
5. Harrison J. The Embodiment of Mind, or What Use is Having a Body / Jonathan Harrison // Proceedings of Aristotelian Society. – 1973. – № 74. – P. 33–55.
6. Mavrodes G. Some puzzles concerning omnipotence / George I. Mavrodes // Philosophical Review. – 1963. – № 72. – P. 221–223.
7. Robinson M. Why Divine Foreknowledge? / Michael Robinson // Religious Studies. – 2000. – № 36. – P. 251–275.
8. Rojka L. The Eternity of God : Comparative Study of Bernard Lonergan and Richard Swinburne / Rojka. – Saarbrücken : VDM, 2009. – 301 p.
9. Swinburne R. The Beginning of the Universe and of Time / Richard Swinburne. // Canadian Journal of Philosophy. – 1996. – № 26. – P. 169–189.
10. Swinburne R. The Coherence of Theism / Richard Swinburne. – Oxford : Oxford University Press, 1977. – 312 p. – (Clarendon Library of logic and Philosophy).
11. Swinburne R. Space and Time / Richard Swinburne. – London : MacMillan and Co., 1968. – 268 p.
12. Swinburne R. What Difference Does God Make to Morality? ed. R.K. Garcia and N.L. King / Is Goodness without God good enough? / Richard Swinburne. – Lanham : Rowman and Littlefield, 2008. – P. 151–163.
13. Van Inwagen P. The Review : Coherence of Theism. by Richard Swinburne / Peter van Inwagen // The Philosophical Review. – 1979. – № 4. – P. 668–672.
14. Wierenga E. The Nature of God: An Inquiry into Divine Attributes / Edward Wierenga. – London : Cornell University Press, 1989. – 238 p.
15. Zagzebski L. The Dilemma of Freedom and Foreknowledge / Linda Zagzebski. – New York : Oxford University Press, 1991. – 215 p.

Анотація

Стрижачук Ф. В. Когерентна концепція Бога у філософському теїзмі Річарда Свінберна. – Стаття.

У статті представлена і досліджується концепція Бога у філософському теїзмі Річарда Свінберна. Спочатку подається визначення поняття «Бог» у його філософському теїзмі, розглядаються два типи мови про Бога: звичайна мова і мова аналогії. Р. Свінберн обирає звичайну мову, щоб представити концепцію контингентного Бога. Потім проводиться аналіз концепції когерентності як критерію оцінки віроповчальних речень. З перспективи когерентності аналізуються віроповчальні речення, які становлять концепцію контингентного

Бога. Дослідження основних атрибутів Бога (всюдиприсутній Дух, Творець всесвіту, всемогутній, всезнаючий, абсолютно благий, абсолютно вільний, джерело моральних приписів, вічний, незмінний і достойний поклоніння) показує когерентність концепції контингентного Бога. Концепція контингентного Бога як особистісної основи буття протиставляється концепції необхідного Бога, когерентність якої не можна довести поки не доведено, що такий Бог існує. Демонстрація когерентності концепції контингентного Бога робить існування Бога можливим.

Ключові слова: Бог, філософський теїзм, Річард Свінберн, когерентність, атрибути Бога.

Анотация

Стрижачук Ф. В. Когерентная концепция Бога в философском теизме Ричарда Суинберна. – Статья.

В статье представлена и исследуется концепция Бога в философском теизме Ричарда Суинберна. Сначала подается определение понятия «Бог» в его философском теизме, рассматриваются два типа языка о Боге: обычная речь и язык аналогии. Р. Суинберн выбирает обычный язык, чтобы представить концепцию контингентного Бога. Затем проводится анализ концепции когерентности в качестве критерия оценки вероучительных предложений. С перспективы когерентности анализируются вероучительные предложения, которые составляют концепцию контингентного Бога. Исследование основных атрибутов Бога (вездесущий Дух, Творец вселенной, всемогущий, всезнающий, абсолютно благой, совершенно свободный, источник нравственных предписаний, вечный, неизменный и достойный поклонения) показывает когерентность концепции контингентного Бога. Концепция контингентного Бога как личностной основы бытия противопоставляется концепции необходимого Бога, когерентность которой нельзя доказать пока не доказано, что такой Бог существует. Демонстрация когерентности концепции контингентного Бога делает существование Бога возможным.

Ключевые слова: Бог, философский теизм, Ричард Суинберн, когерентность, атрибуты Бога.

Summary

Stryzhachuk F. V. The coherent conception of God in the philosophical theism of Richard Swinburne. – Article.

The article presents and explores the concept of God in the philosophical theism of Richard Swinburne. First, the definition of the concept of “God” is given in his philosophical theism. Two types of language about God are considered: ordinary language and the language of analogy. Swinburne chooses the usual language to represent the concept of contingent God. Then, the concept of coherence is analyzed as a criterion for evaluating doctrinal sentences. From the perspective of coherence, the creedal sentences are analyzed. They form the concept of contingent God. The investigation of the basic attributes of God (the all-comprehending Spirit, the Creator of the universe, the all-powerful, all-knowing, absolutely good, absolutely free, source of moral precepts, eternal, unchanging and worthy of worship) shows the coherence of the concept of contingent God. The concept of the contingent God as the personal basis of being is opposed to the concept of the necessary God, the coherence of which cannot be proved until proven that such God exists. Demonstrating the coherence of the concept of contingent God makes the existence of God possible.

Key words: God, philosophical theism, Richard Swinburne, coherence, attributes of God.